

Paulssons *Den nya arkitekturen* (1916) och *Vackrare vardagsvara* (1917).

Många hade fått det svårt under första världskriget, men om Bob kunde få finansiering för *Svenska bilder* så skulle han och Anna klara sig bra. Ett konsortium bestående av ett 50-tal medlemmar bildades och dessa skulle betala ett årligt belopp. Som ersättning skulle de få var sitt av de femtio exemplar med 1000 kolteckningar som skulle tryckas. Därefter skulle plåtarna förstöras.

1916 hade Bobergs fått en Scania Vabis av 1914 års modell, som de kallade Tussirullan, med chaufför till sitt förfogande. Louise Nyström ger en översikt över deras resor 1915–24. Bob är väl förberedd när de reser ut och har studerat både böcker och tidskrifter samt frågat ut vänner och bekanta. De följer en upplagd resrutt, men gör gärna avstickare till orter som slutar på ”hytta” eller ”fors”. Där hoppas han finna spår av gammal järnhantering, men ibland blir han besviken över att allt redan är borta.

Makarna Boberg var mycket konservativa och inte nöjda med arbetarrörelsens reformpolitik vid sekelskiftet 1900. Folk flyttade in i moderna bostäder, vilket Bobergs uppfattade som förstörelse av det svenska kulturlandskapet och de ansåg att det gällde att bevara gammal kultur. De hade svårt att acceptera det nya välfärdssamhället. Nationalismen växte sig allt starkare, likaså rasismen. 1921 beslöt den svenska riksdagen att inrätta det första rasbiologiska institutet i världen. Även Bobergs var införstådda med dessa idéer.

Efter dessa inledande kapitel följer beskrivningar från Bobergs resor. Nästan varje år gick resan till Bobs gamla hemtrakter i Bergslagen, dock med undantag för de år då det rådde bensinbrist, då stannade de i närheten av Stockholm. Kapitlen är rikt illustrerade med Bobergs teckningar och nytagna fotografier.

Louise Nyström sökte i olika arkiv efter teckningar som anknyter till dagböckerna. I Nordiska museets arkiv fann hon en förteckning över 3026 blyertsteckningar (av ursprungligen totalt 3050). Hennes första plan var att hon och hennes man skulle ägna några år åt att resa runt och söka upp byggnaderna på teckningarna och fotografera dem. Men det skulle visa sig vara ogörligt. Istället lyckades hon få Ines Uusmann, då Boverkets generaldirektör, att stödja projektet. Drygt 220 personer ställde upp för inventeringen och fotograferingen, helst ur exakt samma vinkel som Bob hade tecknat ifrån. I vissa fall var byggnaderna rivna och ersatta, men många stod kvar och återfinns avbildade i boken.

Att Bobergs inte själva fotograferade berodde på den tidens tunga och otympliga utrustning.

En föregångare till Ferdinand Boberg var Nils Månsson Mandelgren (1813–1899). Han växte upp i Skåne under fattiga förhållanden, men tack vare familjen De la Gardie på Kulla Gunnarstorp fick han möjlighet att studera på Konstakademien i Stockholm. Han blev utsänd av riksantikvarien Bror Emil Hildebrand och reste runt i Sverige och avbildade byggnader, föremål, dräkter m.m. Bengt Jacobsson fann Mandelgrens samlingar i källaren till Lunds universitets konsthistoriska institution och räddade dem undan mögeldöden till Folklivsarkivet i Lund, där de numera försvaras.

En modern efterföljare kan man enligt Nyström kanske kalla Jan Jörnmark, som har samlat sina bilder i böcker om övergivna platser.

Förutom en mängd tabeller över byggnader m.m. från Bobergs inventering 1915–24 och den senare uppföljningen avslutas boken med att Louise Nyström besöker Dalarna i Annas fotspår. Det är spännande att läsa resultatet av en sådan resa nästan hundra år senare. Nyström besöker bl.a. Brunnsvik och därför tycker jag att hon borde varit lite noggrannare med att skriva Karl-Erik Forsslunds namn korrekt, han är ju inte vilken Forsslund som helst utan författaren till *Med Dalälven från källorna till havet*.

Svenska bilder. I Anna och Ferdinand Bobergs fotspår efter hundra år är en intressant och vacker bok som varmt rekommenderas. Den kan också fungera som reseguide för den som själv vill söka upp de olika platserna.

Margareta Tellenbach, Bjärred

Heritage, Regional Development and Social Cohesion. Peter Kearns (red.). Fornvårdaren 31. Jamtli förlag, Östersund 2011. 222 s. ISBN 978-91-7948-235-0.

Den antologi jag har i uppdrag att recensera är en konferensskrift från Östersund och Jamtlis ambitiösa flora av skrifter. Den baseras på bidrag från en PASCAL-konferens, hållen i Östersund i juni 2010, med ett tema som rörde kulturarvets roll för regional utveckling och pedagogik. Konferensen var internationell i sitt anslag och innefattade ett flertal internationella gäster (med tonvikt på Sydafrika och Kanada), liksom även svenska bidrag. Antologin består av inte mindre än 16 bidrag av varierande karaktär och djup. Somliga är korta rapporter från projekt under arbete eller i retrospektivt

ljus, andra bidrag har en mer tematiskt analyserande utgångspunkt. Med det sista har jag redan signalerat antologins svaghet – en läsare som *inte* deltog på konferensen (t.ex. undertecknad) har svårt att tillägna sig många av bidragens syftningar och sammanhang. Det återkommande temat för boken är ”livslångt lärande” och hur detta kan förenas med kulturvård och museal verksamhet. Ett angränsande tema som också förefaller ha dryftats är kulturarvets roll för nationsbyggande (identitet) samt dess mer praktiska roller för ekonomisk utveckling (företagande).

Antologins förtjänst är att den på många ställen ger konkreta exempel på hur man på sina håll har försökt tolka och implementera utbildning av unga och vuxna utifrån rådande EU-missiv om framtidens eskalerande behov av livslångt lärande. Denna bildnings- och fostringsambition riktas inte sällan mot s.k. minoriteter, eller ”underprivilegierade grupper” som exempelvis arbetslösa ungdomar. Att museer till synes villigt åtar sig rollen som folkupplysare och fostrare ligger i den institutionella roll och självsyn som sektorn har utarbetat under hela 1900-talet. Flera bidrag i antologin ger exempel på projekt och försök att stärka den kulturella identiteten och självkänslan hos allt från kollektiva grupper signalerade som etniska minoriteter, eller individer i egenskap av arbetslös ungdom etc. Flera bidrag visar också på svårigheten att såväl framgångsrikt organisera som mäta effekterna av sådana satsningar. Jag kommer i det följande att ge endast några exempel.

Italienskan Margareta Sani talar i sin artikel om ett ökat behov hos de professionella att skaffa sig bättre omvärldsliga och kulturanalytiska kunskaper för att kunna skapa mer samtidsinriktade och dagsaktuella utställningar. Behovet innefattar även ”strategic partnerships” med såväl besökare som (ospecifikt) sociala aktörer. Om museet ska bli en bidragande institution för livslångt lärande, måste den själv omfamna det koncept denna fras signalerar: individens vilja att ständigt revidera och vidga kunskaps horisonten.

Skotten Mark O’Neill behandlar i sin artikel museerna i Glasgow och deras roll för en ökad demokratisk förmedling och transformering av kulturarv. Hans slutsats är att det tidiga 1900-talets elitistiska förmedling – där den rätta, entydiga och högkvalitativa kulturen fördes ut till folket – numera har övergått till en självsyn där museet bidrar till ekonomisk tillväxt (turism) och senmodern upplysning (s.k. storytelling och konstruktivism).

Sofia Kling från Jamtli och Nordic Centre for He-

ritage Learning (NCHL), behandlar från rollen som projekt-koordinator frågan om ”learning outcomes” och svårigheten att såväl genomföra som att mäta effekterna av olika satsningar på kulturarv och lärande. Hennes projekt har analyserat just frågan om ”what visitors and participants learn, how they learn, and whether or not there is a possible socioeconomic gain here”. Utgångspunkten är EU:s direktiv för livslångt lärande i allmänhet, och i synnerhet det som benämns som Generic Learning Outcomes (GLO). Dilemmat, som Kling har delat med samtliga föregångare som försökt ”mäta” museernas potential till lärande, är svårigheten att entydigt definiera begreppet lärande. Med en generös tolkning kan i princip *allt* som gett ett intryck och stimulerat till reflektion definieras som lärande, men vad innebär då det för museipersonalens vilja att göra en skillnad, att verka för bildning?: ”what happens with the concept of learning if more or less everything is defined as learning”? Till detta kommer svårigheten att mäta: visst, man kan fråga besökaren om hon/han har lärt sig något – men hur vet vi hur denna/denne förhåller sig till konceptet lärande, och hur vet vi att intrycken från besöket eventuellt kvarstår och bidrar till någon form av sammansatt kunnande i en framtid? Klings slutsats förefaller vara att våra mätkriterier för historiebruk antingen är för trubbiga (och att de i så fall borde kompletteras med ”mjuka faktorer” som inkluderar effekter som exempelvis ökad individuell självkänsla och livskvalitet) eller så borde museet bättre anpassa sig till de aktuella mätkriterierna för framgång. Kling, liksom kollegan Anna Hansen som i sin artikel behandlar volontärernas roll i de historiebrukande sammanhangen, lutar åt att de förstnämnda ”mjuka värdena” borde uppmärksammas mer. Som Albert Einstein lär ha sagt: “Everything that can be counted isn’t always counting, and everything that counts can’t always be counted.”

Museichefen Henrik Zipsane behandlar i sin artikel två projekt vid NCHL, där utgångspunkten har varit att med stöd i kulturarvsrelaterad verksamhet stimulera skoltrött ungdom att öka sin självkänsla och vilja att ta itu med sin framtid. Enligt den statistik som Zipsane lägger fram hade deltagarna i det första projektet resulterat i att ca 40 % gick tillbaka till utbildning medan 10 % fick arbete – det andra projektet uppvisade också förhållandevis goda resultat. Zipsanes slutsats är att projekten var en framgång, samt att de kostade förhållandevis små summor pengar, sett i relation till andra traditionella arbetsmarknadsåtgärder. Försättningen av artikeln ägnar sig åt faktumet att det har visat sig svårt att låta kommun

eller myndigheter permanenta de specifika aktiviteterna för nämnda målgrupp. Välfärdsystemets mekanismer tycks (ofrivilligt) kunna sätta käppar i hjulen. Olyckligt för läsaren är att vi emellertid aldrig blir introducerade i vilka konkreta kulturarvsaktiviteter satsningarna baserades på. Det är därmed svårt att ta ställning för eller ta lärdom av den verksamhet Zipsane vill slå ett slag för.

Bokens andra tema rörde som sagt detta med kulturarvsturismen och regional utveckling. Länsantikvarien Lillian Rathje påpekar i sin korta artikel att hennes arbetsfält alltmör har breddats från det traditionella värnet för materiellt kulturarv, till att numera också innefatta immateriella faktorer som har bäring mot identitet och turism. Ambitioner och synsätt redovisas i samband med ett projekt som drevs 2009 och baserades på temat natur- och kulturarv i Vålådalen. Forskarna Catarina Lundström och Wilhelm Skoglund redovisar det treåriga projektet Ullforum som startade 2008 och hade som huvudtema att undersöka och understödja traditionell får- och ullbaserad näring. Frågan gällde huruvida traditionell och hantverksbaserad ullproduktion kan återupptas och göras hållbar, ur såväl ekologisk, kulturell som ekonomisk synvinkel. De båda nämnda artiklarna påtalar vikten av lokal förankring och nischade produkter, men ger i princip inga exempel på hur visionerna bättre ska konkretiseras till hållbar näring.

Min sistnämnda slutsats präglar tyvärr många av antologins bidrag. Universitetslektorer Robert Hamilton och Lynette Jordan skriver exempelvis om de statliga satsningarna på s.k. Learning Cities i Storbritannien. Den allmänna bakgrunden är ökad arbetslöshet och utlokaliserad tillverkning till låglöneländer; svaret är företagsinkubatorer, fler bredbandsuppkopplingar och en uppmuntran till gemene man att satsa på livslångt lärande. Nämnda författarens definition på livslångt lärande är att det a) ska bidra till ekonomisk tillväxt, samt b) bidra till ökad social harmoni. Uppenbart kan man ana en viss pragmatism här i jakten på att tilldelas EU-stödmedel, men får man tro författarna har de olika satsningarna och de upprättade nätverken mellan Learning Cities i Storbritannien varit framgångsrika. Kraftansträngningar på nya former av utbildning, samt kulturella och miljörelaterade aktiviteter, bidrar till att stärka den lokala självkänslan. Men, som författarna också påpekar, man måste se upp med risken att insatserna blir alltför kortsiktiga och instrumentella. Önskan att bli en kunskapsregion och att med hjälp av modern "city branding" göra sig synlig i en globaliserad marknad, får inte bli ett spel med tomma floskler och

kortsiktiga aktiviteter som i det längre perspektivet visar sig verkningslösa.

Antologin *Heritage, Regional Development and Social Cohesion* ger en mängd exempel på imponerande försök och ansträngningar för att implementera kulturarvet som en aktiv part i sociala, utbildningsrelaterade och ekonomiska tillväxtprojekt. Som läsare hade man önskat sig fler konkreta redovisningar om vad som verkligen pågår. Det hade också varit intressant att få exempel på sådant som påtagligt har visat sig fungera mindre bra, parallellt med vad som har lyckats bättre. Men som en ingång till många nya nischer inom den ständigt breddade kulturmiljövärderna är antologin trots detta ett välkommet bidrag. Den visar på att museiverksamhet och kulturminnesvård inte längre bara handlar om att samla, vårda och visa föremål och avgränsade miljöer. Kulturarvet rör oss alla, på djupare och mer livsavgörande plan än vi kanske tror.

Richard Pettersson, Umeå

Svante Nordin: *Varför idéhistoria? En ämnesintroduktion för studenter*. Studentlitteratur, Lund, 2011. 85 s. ISBN 91-44-06056-4.

Idéhistoria vad är det, egentligen? Det tycks ju kunna handla om allt mellan himmel och jord. Idéhistoriker har skrivit om hälsobrunnar, filosofer, katter, universitet, Norrland, intellektuellas liv, kemi och fysik, mörker och ljus, tiden, utopister, lärda kvinnor och skötsamma arbetare och mycket, mycket mer. Ronny Ambjörnsson, som skrivit väldigt många spaltmeter om idéernas historia, sa en gång att idéhistoriker ägnar sig åt det tänkta livet, medan historikerna sysselsätter sig med det levda livet. Historia som vetenskap vill ta reda på vad som egentligen hände, sägs det. Det är en skiljelinje så god som någon, om än lite för drastisk.

Det ämne som i Sverige benämns idéhistoria eller idé- och lärdoms historia tangerar en lång rad andra discipliner. På sätt och vis skulle man kunna säga att ämnet i sig är interdisciplinärt. Även om man generaliserar och säger att idéhistoriker ägnar sig åt idéer, föreställningar, tankar och uppfattningar och att dessa studeras ur ett historiskt perspektiv, tycks påståendet kräva reservationer. Blickar vi ut över världen kan vi notera att där existerar en lång rad akademiska discipliner som ryms inom vår inhemska idéhistoria. Om vi begränsar oss till den angloamerikanska akademiska sfären återfinns vi ämnen som Intellectual history, History of Ideas, His-